Lucia CEPRAGA

DESPRE TERMINOLOGIA ECONOMICĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ (1830-1918)

Prima jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează prin transformări profunde în plan social şi istoric. După cum afirmă prof. ieşean Gh. Ivănescu: „Evenimentele din 1828-1829 au adus, mai întâi de toate, o mare schimbare în ce priveşte sursele neologismelor române. Dacă până atunci scriitorii români şi publicul cult românesc împrumutau neologisme din limbile greacă şi germană şi din limba latină în pronunţie germano-maghiară, după tratatul de la Adrianopol (1829) …se înlătură neologismele greceşti, germane şi latino-maghiare, înlocuindu-se cu neologisme romanice (franceze, italiene) şi latine (neologismele ruseşti rămân mai departe în limbă)” [6, 647].

Dezvoltarea şi unificarea limbii literare cunoaşte în perioada de după 1848 o amploare fără precedent. Se constată o îmbogăţire a mijloacelor ei lexicale prin achiziţionarea a numeroase neologisme de diverse origini. Se face simţită şi tendinţa de eliminare a elementelor lexicale care nu mai corespund noilor realităţi sociale.

În evocarea originii neologismelor de la mijlocul secolului al XIX-lea începem cu cele de provenienţă rusească. Însuşirea lor a fost posibilă, în primul rând, datorită aspectului fonetic aproape identic cu cel al cuvintelor corespunzătoare din limba rusă. De exemplu: **aghent** (AR-48, IV, 302) din rus. *aghent*, **asociaţie** (ARM-48, 216) din rus. *asoţiaţiia*, **canţelarie** (AR-48, IV, 41) din rus. *kanţeliaria*, **proţes** (ARM-48, 6) din rus. *proţes*, **ţenzură** (ARM-48, 202) din rus. *ţenzura*.

O altă categorie de termeni administrativi atestaţi destul de frecvent în limba epocii sunt:

– **comandirovcă** din rus. *komandirovka*: *…întru îndeplinirea **comandirovcei** ce vi s-a încredinţat prin porunca nr.* …(ARM-48, 20), echivalentul de astăzi: **deplasare, delegaţie**;

– **dellă** din rus. *delo*, „act, dosar”: *Apoi, aşa precum prin ţătatul ofis aflătătoriu la **dellă** să porunceşte să să rânduiască doi din privegheţii ţinutului…* (ibidem, 254), echivalentul de azi: **afacere**, **acţiune**, **tranzacţie.**

– **doclad** din rus. *doklad*, „comunicare, referat, raport”: *Statul având primit la tratative asupra poteratului **doclad*** (ibidem, 219), echivalentul de azi: **referat, raport, dare de seamă**;

– **poşlină** din rus. *poşlina*, „vamă”: *Desfiinţarea **poşlinei** ca una ce este dăunătoare* (ibidem, 7), astăzi utilizându-se: **vamă, taxă vamală**;

– **raspiscă** din rus. *raspiska*, „chitanţă, adeverinţă”: *Să-l arestuiască… încredinţându-l sub **raspiscă*** (ARM-48, 17), în prezent utilizându-se: **recipisă, chitanţă**;

– **sprafcă** din rus. *spravka*,

BDD-A20889 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:45 UTC)

„informaţie, adeverinţă, certificat”: *Să se facă* ***sprafcă****…* (ibidem, 322), echivalentul din prezent: **certificat, adeverinţă**;

– iar pentru **stolonacealnic** din rus. *stolonacealnic* se întrebuinţează astăzi: **şef de secţie**.

Chiar dacă influenţa limbii greceşti s-a extins asupra vieţii economico-administrative şi juridice pe la 1848, actele oficiale conţin puţine elemente lexicale de origine neogreacă. Se face însă simţită existenţa unor elemente ale influenţei greceşti, cum ar fi numeroasele forme verbale cu sufixele **-arisi** şi **-isi.**

„Sufixele **-arisi** şi **-isi** sunt alăturate unor verbe româneşti, ruseşti sau franţuzeşti, dând naştere la forme hibride şi efemere” [7, 129]. Dintre numeroasele exemple citãm: **adresărisi** (ARM-48, 57), **depozitarisi** (ibidem, 189), **complectarisi** (ibidem, 162) etc.

Despre evoluţia limbii în perioada respectivă, judecăm analizând **Dicţionarul** lui Th. Stamati: „**Disionăraş românesc de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles**, Iaşi, 1851” scris în alfabetul zis de tranziţie. Astfel,

– pentru noţiunea **a conduce** sau **conducere** figurează termenii: **administrez** (dar nu ***administru***) (Th. Stamati), respectiv **administraţie** (idem);

– pentru termenul de azi: **aviz** se utilizau **anonsă**, „înştiinţare” şi **aviz**, „înştiinţare” (idem);

– iar pentru **a da faliment** – formele: **bancrotez, bancrump** (idem).

Termenul **director** are sensul „dregătoriu, ocârmuitoriul unui aşezământ, unei instanţii”. Se mai atestă în dicţionar şi derivatele acestuia: **directoriu**, „diregătoria ocârmuitoare unor trebi”; **directorial**, „ce se cuvine directorului” (idem).

Din **Dicţionarul** lui Th. Stamati deducem unele particularităţi lingvistice ale terminologiei gestionare de până la 1851, chiar până la 1856. Astfel, în perioada respectivă se utilizau două forme, una în -**ţie**, iar cealălaltă în -**ciune**. De exemplu:

– **amortizaţie – amortizacciune**, „nimicirea unei datorii, declaraţia, dechiarăciunea unei documente de nevalabile (bancnote, sineturi)” (Th. Stamati);

– **acţie – acciune**, „faptă, lucrare, bilet prin carele se împărtăşeşte cineva de vreo intreprindere” (idem);

– **dispoziţie – dispusaciune**, „înorânduire, punere la cale, plecare spre ceva” (idem);

– **organizaţie – organizaciune**, „potrivita înorânduire a părţilor unui trup a unui tot” (idem);

– **remuneraţie – remuneraciune**, „răsplătire (pentru slujbe)” (idem);

– **reorganizaţie – reorganizacciune**, „reorganizare, organizare, înrânduire de nou, întocmire” (idem);

– **tranzacţie – tranzacciune**, „înoire, împăcăciune, săvârşirea unei neuniri, a unei pricini” (idem).

Altă particularitate ne vorbeşte despre influenţa latino-romanică tot mai insistentă şi constă în utilizarea variantelor cu „**c**” pe lângă cele cu „**ţ**”. De exemplu:

– **acţeptant – acceptant**, „primitorul unei cambii trase asuprai”

BDD-A20889 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:45 UTC)

(Th. Stamati);

– **acţept – accept**, „primirea unei cambii, unui vecsel tras asupra cuiva să-i răspundă preţul” (idem);

– **asoţiaţie – asociaţie**, „însoţire la o întreprindere, unire în tovărăşie” (idem);

– **comerţial – comercial**, „neguţitoresc” (idem);

– **ţertificat – certificat**, „adeverinţă, mărturie” (idem);

– **comerciu – comerţiu**, „negoţ” etc. (idem, ibidem).

Aşadar, „neologismele care ne veniseră prin intermediul rusei capătă după 1856 un aspect fonetic sau structural identic sau asemănător cu cel din limba latină” [6, 647].

În scrierile sale economice, I. Ghica întrebuinţează mai mulţi termeni neologici, cum ar fi: **anuitate, agios, bancă, bilet la ordin, cash, cec, conosament, gir, poliţă, scont, warant** etc.

M. Eminescu, vorbind despre constituirea colectivităţilor, „demonstrează că oamenii exprimă eul lor, singuri sunt un produs al timpului în care trăiesc şi activează – expresiunea timpului său”. Deci istoria omenirii e privită de M. Eminescu ca **istorie a economiei**, adică **a modului de gospodărire** a societăţii umane cu ierarhia verticală, exprimată prin „forme sociale de trai şi de producţie” [8, 105]. Astfel, referindu-se la ideea de „a conduce, a administra”, M. Eminescu spune: „…ce lucru gingaş e **administraţia** şi cât e de necesar ca un subprefect să ştie atâta carte, cât şi un **profesor de administraţie şi de economie politică**…şi, pe lângă aceasta, trebuie şi o deprindere cu locul în care trăieşte, pentru a şti să aplice ce ştie” [2, 26].

Meditând asupra problemelor economico-administrative, M. Eminescu a apelat la un şir de termeni, cum ar fi: **personalitate, om-personalitate, scop** etc. Aceste lexeme se încadrează perfect în terminologia managementului contemporan, dat fiind faptul că procesele de muncă desfăşurate în cadrul organizaţiilor solicită conducătorilor, personalului antrenat însuşiri diferenţiate, în funcţie de complexitatea activităţilor. Una din calităţile de bază ale managerilor este **personalitatea**, termen definit de M. Eminescu drept „expresie a unor lucruri, care există numai în Om… şi cari nu există în natură” [1, 469]. Prin termenul şi noţiunea **scop** M. Eminescu „leagă într-un singur nod economia, energia naturală şi umană” [8, 143].

Manuscrisele nr. 2257, 2264, 2270 conţin cele mai importante categorii economice, definiţii exprimate de M. Eminescu prin termenii: **balanţă economică, capital de bani, comerţ intern şi comerţ extern** (numit la M. Eminescu **şi comerţ înăuntru ţării** şi, respectiv, **comerţ în afara ţării), export, import, liberalism, liberalizare a preţurilor, muncă productivă, operaţii barter, proprietate, protecţionism, protejarea producătorilor, teoria costurilor, valoare-muncă** etc.

M. Eminescu defineşte **economia** drept „dreaptă cumpănire între foloasele aduse de cutare şi sacrificiile făcute pentru ea” [1, 467], iar **proprietatea** ca „o realizare materială a procesului de muncă” (idem, ibidem).

BDD-A20889 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:45 UTC)

M. Eminescu nu este economist, nu s-a impus prin originalitatea gândirii economice, dar a fost totuşi „capabil să înţeleagă conceptele economice ale lui Smith, Ricardo, Mill şi, uneori, să le poată feri de unele rătăciri ale altor economişti mai minori" [8, 156].

Graţie erudiţiei sale vaste, M. Eminescu îmbogăţeşte limba literară a secolului al XIX-lea cu numeroase neologisme, cu termeni de specialitate: **arbitraj, cesiune, deficit, excedent, hausse, încasso, operaţii de comerţ, operaţii de speculă** etc. De exemplu: *… Vom spune că există două soiuri de* ***operaţii de bursă: operaţii de comerţ şi operaţii de speculă*** [3, 467]. ***Creditul*** *produce* ***hausse*** *la bursă* (ibidem, 467*);* ***Incasso,*** *plata cupoanelor lor de* ***dobânzi*** *şi* ***dividente*** *şi alte* ***mandate*** (ibidem, 468).

În lucrările sale poetul utilizează atât termeni în limba din care îi împrumută: **en gros**, **en detail**, **hausse** etc., de exemplu: *…cumpărare de acţii sau de titluri* ***en gros*** *şi specularea lor la bursă* ***en detail*** [3, 473]. *Creditul produce* ***hausse*** *la bursă* (ibidem, 467), cât şi termeni împrumutaţi din sursa populară: **prisos**, **scăzământ**, **folos** etc., de exemplu: *Alege o hârtie discreditată, pentru ca mai târziu când* ***se suie cursul*** *s-o* ***vânză*** (ibidem, 468); ***Prisoasele*** *economiilor individuale…* [2, 29]; *Operaţiile lor constă în scontarea… legilor cu un* ***scăzământ****…* [1, 251]*; Econiomia, adică dreapta cumpătare între* ***foloasele*** *aduse de cutare* ***cheltuială*** *şi sacrificiile făcute pentru ea* [1, 467].

Aşadar, în prima jumătate a secolului al XIX-lea se observă tendinţa de îmbogăţire a limbii literare şi, respectiv, a sistemelor terminologice cu neologisme. Se intensifică procesul de cultivare a limbii şi se stabilesc formele adecvate ale termenilor.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Eminescu, M., *Opere*, vol. IX, Bucureşti, 1980.
2. Eminescu, M., *Opere*, vol. X, Bucureşti, 1989.
3. Eminescu, M., *Opere*, vol. XII, Bucureşti, 1985.
4. Eremia, A., *Destinul cuvintelor*, Chişinău, 1989.
5. Ghica, I., *Convorbiri economice*, Bucureşti, 1940.
6. Ivănescu, Gh., *Istoria limbii române,* Iaşi, 1980.
7. Şerban, E., *Observaţii asupra lexicului unor documente de la 1848 // Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea,* Bucureşti, 1958, vol. II, p. 129.
8. Ustian, I., *Omul produce scopuri,* Chişinău, 2000.

ABREVIERI UTILIZATE

ARM-48 – Anul revoluţionar 1848, în Moldova, vol. I, Bucureşti, 1958.

AR-48 – Anul 1848 în principatele române, vol. I-IV, Bucureşti, 1902-1906.

BDD-A20889 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:53:45 UTC)